

објективна контрола извршних органа или заштита појединаца. Поред тога, изложене су врсте поступка и основна начела поступка с посебним освртом на доказна средства и начела доказивања.

У предговору овог зборника директор Института проф. Мослер исправно је истакао да је предмет расправања на овом колоквијуму у ствари научни прилог јубиларној двадесетогодишњици Декларације о правима човека. То је гледиште посебно истакао и истакнути француски правник председник Рене Касен (René Cassin) који у писму објављеном у овом зборнику подвлачи да ће предмет расправања на овом колоквијуму допринети развоју и усавршавању судске заштите појединаца од делатности извршних органа и тако олакшати рад Европској комисији за заштиту права човека.

Сви национални реферати обрађени су према системски сређеном упитнику који је Макс-Планк-Институт претходно упутио референтима и у коме су постављена питања обухватила све најосновније податке неопходне за упознавање судске заштите појединаца од делатности извршних органа. У рефератима је изложен и историјски развој ове судске заштите у појединим државама и приказана детаљно савремена судска заштита у позитивном праву сваке државе, тако да се добија један упоредноправни преглед не само система судске организације већ је изложен и систем правних средстава у појединим државама. Посебно је обрађена пажња и судској заштити појединаца од делатности међународних организација.

Макс-Планк-Институт у методу упоредноправног изучавања појединих институција исправно види корист и у томе што се извесна решења у упоредном праву могу истаћи као правне концепције које се могу препоручити. С друге стране, упоредноправно изучавање доприноси сазнању да неке идентичне правне концепције постоје у многим државама и да би оне могле бити и садржане у међународном праву или бар бити решења у међународним односима, која би допринела развоју општих начела права чија је примена прописана чланом 38 став 1. под ц) Статута Међународног суда правде.

У овом сажетом обавештењу о појави овог зборника не може бити детаљније анализе система у појединим државама, али се може с разлогом истаћи да ће овај зборник радова бити неопходан сваком ко буде хтео да има упоредноправни преглед судске заштите појединаца од делатности извршних органа. Овим својим зборником као и осталим раније објављеним, Макс-Планк Институт за инострано јавно право и међународно јавно право несумњиво је дао значајан допринос не само упоредноправном упознавању појединих правних института већ доприноси уједно и развоју научне правне мисли која не може постићи свој пуни развој без познавања упоредног права (5).

Д. Денковић

K. Stoyanovitch: LE PAYSAN DU DANUBE OU LA GUERRE DE CONQUÊTE, PARIS, Libraire générale de droit et de jurisprudence, 1969, p. 314.

Аутор ове књиге, већ познати правни писац, завршио је правни факултет у Београду 1937, а одбранио докторску дисертацију у Паризу 1939. Од тада, са малим прскидом за време рата, живи у Француској, где је засновао породицу. Објавио је, поред многих чланака и расправа у познатим француским правним часописима, више књига, нарочито из области теори-

(5) Поред ова два приказана тома Макс-Планков Институт је припремио и трећи том који садржи реферате о судској заштити појединаца у међународном праву. Ови реферати су такође садржани на овом истом колоквијуму.

је права. Међу њима су: *Le Droit d'auteur dans les rapports entre la France et les pays socialistes*, Paris, 1959 (са предговором Henri Desbois); *Le Régime socialiste yougoslave*, (са предговором René David-a), Paris, 1961; *Le Régime de la propriété en URSS*, Paris, 1962; *Marxisme et Droit* (са предговором Henri Batiffol-a), Paris, 1964; *La Philosophie du droit en URSS (1917—1953)*, Paris, 1965. и *Le Domaine du Droit*, Paris, 1967. У овим својим књигама аутор заузима веома критичке ставове према многим гледиштима марксистичке правне науке, па је заиста чудновато што досад није о овим књигама било помена у нашим правним часописима, пре свега од оних наших правних писаца који се баве теоријом права и државе.

Ова претежно социолошка расправа Константина Стојановића у ствари представља излагање на други начин једне његове идеје изнете у раније објављеној књизи *Le Domaine du Droit*. То је, како је сам аутор назвао, „теорија потребе“ (*«Théorie du Besoin»*). Писац објашњава да под „потребом“ подразумева не емпиричку потребу, променљиву до бесконачности, већ основну потребу не човека по традиционалној терминологији, него једног хумано-социјалног бића. „Дунавски сељак или освајачки рат“ је, како сам аутор каже у предговору овој књизи, наставак дела *«Le Domaine du Droit»*, али не као посебни део, већ као илустрација ту изнетих теоријских ставова на једном конкретном питању.

Аутор је за основу свога излагања узео једну добро познату басну Лафонтена (Дунавски сељак), односно књигу Антонија де Геваре, шпанског бискупа, објављену у Шпанији 1529. године, а преведену на француски 1608. године, под насловом *«L'horloge des Princes, avec l'histoire de Marc Aurèle empereur romain»*, чије су три главе (III, IV, и V) посвећене причању сељака са Дунава. Шпански писац придаје ово казивање Марку Аурелију, мада је то мистификација, јер о томе нема никаквог трага у сачуваним делима овог римског цара и филозофа. О чему је реч у овој причи? Реч је о доласку у Римски сенат једног германског сељака са обала Дунава. Овај догађај се ставља у време када је Германија била једна од колонија Римског царства, одређеније под владавином Марка Аурелија (II век пре наше ере). У овом периоду римске легије су се већ суочиле са честим побунама становника овог краја. Одлучивши се да учини тако дуг пут и тако опасан демарш, овај представник освојене Германије имао је намеру да прикаже својим римским господарима патњу свог народа под режимом окупације и управе, режимом који је био неправичан и нехуман а није ни у свом заметку имао неки пуноважан основ, јер освајање које је засновао овај режим није заиста могло бити један такав основ. Сељак говори сам, нико од сенатора му не поставља питање, нити му одговара да би га уверавао или разуберавао. У овом дугом монологу он објашњава на свој начин својим слушаоцима разлоге због којих је Германија изгубила рат са Римом, али такође и зашто ће се окупација завршити раније или касније добијањем одлучујуће битке против истог непријатеља, јер садање стање ствари, засновано на неправди, не може трајати вечно. Завршавајући своје излагање и страхујући да је неопростиво напао своје господаре, он се баца на земљу, показујући тако да сам себе сматра робом. Сенат и цар, међутим, не чине му никакво зло. Напротив, они га окружују почастима.

Аутор је своје излагање поделио у четири књиге, дајући у предговору белешци о животној делу писца ове историје Антонију де Гевари и самом тексту ове историје и уводној напомени податке и објашњења.

У првој књизи аутор излаже односе господара и роба у објективном смислу. Као узроке ових односа наводи: рат, похлепу, тенденцију асимилисања, потребу битисања, а потом, као посебне знаке односа господара и роба: одевање, исхрану, језик и начин живљења. У другој књизи излаже односе господара и роба према нивоу сазнања о себи и то према сазнању роба о себи, сазнању господара о томе и о немогућности помирења ове две врсте сазнања, док у трећој књизи излаже ове односе према нивоу морала, заснованог на закону господара који почива на одбрани и учвршћењу по-

стојећег стања. Четврта књига садржи критике упућене закону господара и критику критика закона господара.

Књига К. Стојановића је несумњиво изванредно занимљива. Писана је лако и разумљиво, са много лепих анализа. Иако се не мора сложити са многим његовим закључцима, не може се оспорити да је прожета хуманим духом и да подстиче на размишљања и о многим актуелним проблемима.

В. Бакић

Алберт Бримо: LES GRANDS COURANTS DE LA PHILOSOPHIE DU DROIT ET DE L'ÉTAT (Éd. A. Pedone, Paris. 1967, str. 436)

Овај свој обиман рад аутор, познати правни филозоф из Тулузе, почиње дефинишући филозофију права и државе као „истраживачку мисао о праву и држави, тј. разматрање питања права и државе од стране човека“. Нешто касније он ову дефиницију разрађује и сада филозофију права и државе у извесном смислу сликовито дефинише као „позитивно право осмишљено спекулативном мишљу као слика огледалом које је осветљава“. Потврду оваког свог схватања — у ствари схватања о правној филозофији као специфичном односу између филозофије и позитивног права — аутор налази у чињеници да су сви творци филозофских система од св. Томе преко Спинозе, Хобеса (Hobbes), Канта, Хегела, Маркса до Хусерла (Husserl) схватили да се ништа не може разумети у њиховим системима ако се занемари филозофија права и зато су овоме питању посветили одговарајућу пажњу: С друге стране, сви велики савремени правници као што су Ориу (Aurriou), Диги (Diguit), Рипер (Ripert), Жени (Gény), Келзен (Kelsen), Коинг (Coing), Фехнер (Fechner) и многи други разумели су да је за употпуњавање њиховог учења о праву неопходно заузимање филозофских ставова, те су стога обавезно прихватили извесне филозофске правце као основ својих правних теорија.

Полазећи од оваког схватања аутор даје преглед развоја филозофије права и државе излажући учења филозофа, односно правних теоретичара. Он то чини у четири велика дела а према четири основне филозофске струје како их он схвата: (1) рационализма, (2) антирационализма и антинатурализма, (3) хуманизма, (4) феноменологије, аксиологије и егзистенцијализма.

Први део аутор почиње уводом у коме укратко приказује порекло рационализма (пресократовско доба, Платон, Аристотел, грчки и римски стоици), да би затим прешао на томистичко схватање права и државе (Saint-Thomas и неотомисти), волунтаристичко и натуралистичко Гроциус, Лајбниц (Grotius, Leibniz и њихови следбеници), доктрине друштвеног уговора, кантијанско (Кант, неокантизам) и хегелијанско (Хегел, немачка историјска школа и националсоцијализам).

У другом делу приказане су најпре утилитаристичке доктрине Бентам, Јеринг (Bentham, Ihering), затим социолошке Диги, Ерлих (Ehrlich), марксистичка доктрина, позитивистичке доктрине (егзегетички, аналитички, прагматички позитивизам и етатистички позитивизам Каре де Малберг (Carré de Malberga) и келзенијански нормативизам.

Трећи део је посвећен институционалистичком хуманизму Ориуа, еклектичком Жениа, транспозитивистичком Рипер, Дабен (Dabin), јуриспруденцијелном — интересна јуриспруденција, Р. Паунд (Roscoe Pound) и социолошком Макса Вебера (Max Webera.)

У последњем, четвртном делу реч је о феноменолошкој визији права (правна евиденција од Хусерла до Рајнаха (Reinach), етологија Карла Коша, Гурвича (Carla Cossia, Gurvitch), ренесанси природног права у Немачкој и аксиолошкој струји Коинг, Фехнер, Радбрех (Radbruch), Мајхо-